

BOSHLANGICH SINFDAN INTEGRATSIYALASHGAN TA'LIMDAN FOYDALANISH

Samarqand viloyati Urgut tumani Choshtepa mahallasi, 137-maktab

Xidirov Abror Ergashevich

Annotatsiya: Ushbu maqolada boshlang'ich sinfdan integratsiyalashgan ta'limdan foydalanish haqida so'z yuritilgan.

Kalit so'zlar: integratsiya, o'zaro mantiqiy aloqalar, sinfdan tashqari o'qish, musiqa, tasviriy san'at, dialektik tafakkur, jamiyat hodisalari.

Integratsiya bir o'quv predmetida chegaradosh fanlarni, yirik g'oyalar, omillar, xulosalarni cheklab birlashtirishdir. Masalan, tarix kursining integrativligi arxeologiya, etnografiya, san'atshunoslikka tegishli dalil va nazariy xulosalarni o'z ichiga oladi. Umumiy o'rta ta'lim mazmunini shakllantirish barcha maktab predmetlarini o'qitishni insoniylashtirish, ijtimoiy-iqtisodiy jihatlarini kuchaytirishni ta'minlashga qaratilgan. Jamiyatshunoslik, tarix, o'qish, sinfdan tashqari o'qish, musiqa, tasviriy san'at jamiyatimizning chuqur insonparvarlik tabiatini yorqin aks ettirishga qaratilgan. O'quvchilarni insonparvarlik ruhida tarbiyalashda tabiiy-matematik fanlar sikli muhim rol o'ynaydi. Umumiy ta'lim mazmuni o'quvchilarni har tomonlama ruhiy rivojlanishga, ularda turli xil tafakkurni rivojlantirishga qaratilgan. Har bir o'quv predmetini o'rganish bolaning mavzuni anglash jarayonini, uni eslab qolishni, ta'sirchanlikni faollashtiruvchi, tafakkurni, nutq va tasavvurni rivojlantiruvchi ruhiy diqqatni yaratishga imkon beradi. Ayniqsa, bilish jarayonida bir-biri bilan uzviy bog'liq bo'lgan tafakkurning turlarini rivojlantirish juda muhimdir. Tajribaga asoslangan tafakkur umumlashtirish va xulosalar uchun tirik mushohada, dastlabki ma'lumotlarni yig'ish vazifasini bajaradi. U bolalarni

real voqealarni, hodisalarni o'qishga, ularni qayd qilish va yig'ishga o'rgatadi. Abstrakt tafakkur ajratib olingan voqea, hodisalarda ularning mohiyatini ko'ra bilishga, aniqlashga imkon beradi. O'quv predmeti mazmunini tuzish pedagog amaliyoti shu fanning asosiy kategoriya, tushunchalarining rivojlanish mantiqini hisobga oladi. Shu bilan birga, o'qituvchi va psixologlar o'quvchilar tomonidan mavzuni o'zlashtirishning yosh xususiyatlarini hisobga oladilar. San'at sohasidagi umumiy o'rta ta'lim mazmuni g'oyaviy tomoni va to'kis badiiy shakli birligini hosil qiluvchi asarlarni o'z ichiga oladi. Badiiy jihatdan bo'sh, g'oyaviy jihatdan haqiqatga to'g'ri kelmaydigan asarlar bolalarning ruhiyatiga ta'sir qila olmaydi, tasavvur va tafakkurni rivojlantirmaydi, go'zallik va badbasharalik to'g'risidagi tasavvumi shakllantira olmaydi. Bolalar bilan ishlashda san'at asarlarining chin badiiyligini hisobga olish, shakl va mazmunning birligi, ma'naviyat va haqchillik prinsiplarini amalga oshirish muhimdir. Bola shaxsini har tomonlama madaniy rivojlantirish, insoniyat yaratgan barcha madaniy boyliklarni bilish «O'z xotirangni boyitsanggina madaniyatli bo'lasan» degan fikrga asoslangan. Ayniqsa, tasavvurni uyg'otuvchi, ruhiy kechinmalarni faollashtiruvchi, shu bilan birga fikrlarni uyg'otuvchi asarlar juda tarbiyaviydir. Bunday umumlashtirish bolani bilish va ruhiy rivojlanishning yangi pog'onasiga ko'taradi. Shu asosda shakl mantiqiy tafakkur, turli voqea-hodisalar o'rtasida aloqalar va bog'liqliklarni ko'ra bilish, o'rganaolish ko'nikmalari mustahkamlanadi va rivojlanadi. O'quvchi qarama-qarshiliklarni topa bilish, ularning rivojlanish yo'nalishlarini to'g'ri tushunish va ularni o'z vaqtida yechish yo'llarini topishni o'rganadi. Dialektik tafakkur jamiyat hodisalarini uning barcha aloqa va vositalarida ko'rish qobiliyati bilan uzviy bog'liq. Umumiy o'rta ta'lim kelajakda bolalarga xohlagan fanni egallash imkonini beruvchi bilimlar asosini yaratadi. O'quv predmeti fanlarning mustahkam asosiga ega, zamonaviy ilmiy ma'lumotlarni tushunishga yetaklaydi, fikrlash qobiliyatini rivojlantirishga olib keladi. Bundan tashqari, har bir umumta'lim

predmet o'quvchilarga xalq xo'jaligi ehtiyojlarini hisobga oluvchi o'quv materialining politexnik tabiatini yoritib berishga yo'naltirilgan. Barcha o'quv predmetlarining politexnik mazmuni, hayot bilan bog'liqligi o'quvchilarni ishlab chiqarishda qatnashishiga, eng oddiy ish qurollari bilan ishlashga yo'naltiradi. Bu bilan umumiy rivojlanishning chuqur asoslari, kasb tanlash asoslari o'rgatiladi. Fan qarama-qarshiliklarda rivojlanadi. Ular bilan muloqot qilganda o'quvchilar badiiy ma'lumotlar oqimini mustaqil hal qilish va ularga to'g'ri baho berishga o'rganadilar. Umumiy o'rta ta'lim uchun davrni yaxshi yoritib beruvchi ma'naviy-tarixiy ahamiyatga ega asarlarni tanlash kerak. Bunday asarlar bolani davrning ma'naviy hayotiga olib kiradi. Turli nuqtayi nazarlarda va turli tasvirlar orqali ular turik hayotiy voqea va hodisalarni ko'rsatadi, o'tgan zamonlar bilan bo'lib o'tgan janglarning to'liq tasvirini ko'rsatadi. Shuning uchun umumiy o'rta ta'limda o'zaro aloqalar va o'zaro to'ldirishlar katta ahamiyatga ega. Bolalarning yosh xususiyatlari murakkab tasvirli xulosalar chiqarishga to'sqinlik qilmaydi. Mehnat ta'limi mazmuni va mundarijasini ajratish ham o'z xususiyatiga ega. Mehnatni fan bilan maktabda o'rganiladigan o'quv predmetlari bilan uzviy bog'lash mumkin hamda mehnatning o'quv-ijodiy xususiyati ilmiy bilimlardan foydalanish jarayoni orqali amalga oshiriladi. Ijtimoiy foydali mehnat jarayonida o'quvchilar oldiga olingan bilimlarni amalda qo'llash vazifasi yuklanadi. Nihoyat, bolalar mehnatining mazmunini va tashkil etishni aniq mahalliy ishlab chiqarish, xalq xo'jaligi ehtiyojlariga tayangan holda, zamonaviy kasblar talablari asosida tuzish kerak. Bunday mehnat o'quvchilarni umumiy mehnat va aniq kasbiy ko'nikmalar bilan tanishtiradi, mehnatni fan asosida tashkil qilishni, bir mutaxassislikdan ikkinchisiga o'tishni ta'minlaydi. Mexanizator, chilangar, dehqon, chorvadorlik kasblari o'quvchilarni zamonaviy kasblarga yo'naltiradi, bolalarning umumiy rivojlanishiga, ishchi psixologiyasini shakllantirishga yordam beradi. Umumiy o'rta ta'lim mazmunining umumiy va o'ziga xos prinsiplari shulardan iborat. Integratsiya - o'quvchilarni o'qitish

va tarbiyalashga yangicha yondashuvni belgilab beradi. O'quv jarayonida integratsiyalangan ta'limdan foydalanishga katta ahamiyat berilyapti. Integratsiyalangan darslarning tuzilishi o'rganishning barcha bosqichlarida o'rganilayotgan mavzularning aniqligini va izchilligini, puxta o'rganilganligini va o'zaro mantiqiy aloqalarini talab qiladi. Bunga dasturdagi o'quv materialining ixcham va yigMq ekanligi, undan tashqari, o'quv materialini o'rganishni tashkil etishning ba'zi zamonaviy usullarini kiritish orqali erishish mumkin. Masalan: 1-va 2-sinfdagi «Atrof-olam bilan tanishish» kursining barcha mavzulari bir-biri bilan chambarchas bogMiq. 3- va 4-sinfdagi «Tabiatshunoslik» darslari «Atrof-olam bilan tanishish» kursini davom ettiradi. Uning dasturiga tabiat va insonlar mehnatidagi mavsumiy o'zgarishlarni kuzatish kiritilgan. O'quvchilar tomonidan atrof-olamni o'rganish o'qish, nutq o'stirish, matematika, mehnat ta'limi darslarida davom etadi. Shunday ekan, «Atrof-olam bilan tanishish» kursi predmetlararo aloqalar o'qituvchiga barcha o'qitilayotgan darslarda atrof-olam haqidagi tushunchalarni shakllantirish bo'yicha ish olib borishga imkon beradi. BoshlangMch maktabdagi har bir predmet bu integratsiyalangan kurs, mazmun jihatdan ular tabiiy-matematik sikl fanlari bilan uzviy bogMiq, bu kichik maktab o'quvchilari uchun tushunarli boMgan atrof-muhit haqidagi Bilimlami o'zlashtirishni ta'minlaydi. Bu yoshdagi bolalarda tabiatni o'rganish faqat emotsional joziba emas, bilim olish motivlari bilan bog'liq. O'quvchilarning bu xususiyatini hisobga olib, qiziqishlarini quvvatlash uchun bilim olishga boMgan ehtiyojlarini yangi mazmun bilan to'ldirib turish kerak. Bu o'quvchilarga hayotdagi o'zaro aloqalarni ochib berishga hamda tabiatdagi turli-tumanliksiz inson yashay olmasligini tushunib yetishga yordam beradi. Predmetlararo aloqalarni amalga oshirish

integratsiya turlaridan biridir. Tabiat bilan tanishtiruvchi darslarda bu maqsadning tanlanishini quyidagicha tushuntirish mumkin. Bu holatda nutq o'stirish erkin sharoitda, hozir o'qilayotgan obyektlarga boMgan jonli qiziqish asosida o'tadi.

Tabiatshunoslik, o‘qish, husnixat va matematika nutq o‘stirish uchun katta imkoniyatlar yaratadi.

I.G.Pestalotssi ta'kidlaganidek, «... aql notinch sezgili idrok qilishdan aniq tushunchalarga ko‘tariladigan manbadir». Bu tushunchalarni anglash esa nutq san’ati bilan birga yuradi. Erkin tabiat tasvirlari bolada mantiq bilan birga ta’sirchanlikni ham rivojlantiradi.

Har bir darsda nutq o‘stirish masalalari hal qilinadi, bunda o‘rganilaj/otgan materialning o‘ziga xosligi va nutq o‘stirish masalasini tanlashning maqsadga muvofiqligi hisobga olinadi. O‘quvchilar bunday darslarni juda yaxshi ko‘radilar. Ular ko‘p yangi, kerakli tushunchalar beradi, tasavvurlarini tartibga soladi, o‘quvchilar boshqa darslarda olgan bilimlaridan foydalanishlari zarur bo‘lgan holatlarni yaratadi. Bunday holatda bolalar o‘rganilayotgan materialni yaxshiroq o‘zlashtiradilar, bilimlar tizim holiga keladi va o‘quvchilar uchun juda zarur bo‘lib qoladi. Shu bilan bog‘liq integratsiyalangan dars ishlanmasi taklif qilinadi, u o‘quvchilar uchun tushunarli va olingan bilimlarni yangi o‘quv sharoitida ishlata bilish ko‘nikmasini shakllantirishga yordam beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Т.Х.Дебердеева. Новые ценности образования в условиях информационного общества/ Т. Х. Дебердеева// Инновации в образовании. - 2005. - № 3. - с. 5.
2. В.И.Загвязинский. Инновационные процессы в образовании и педагогическая наука/ В.И.Загвязинский// Инновационные процессы в образовании: Сборник научных трудов. - Тюмен, 1990.-е. 8.
3. К.К.Кротова. Эксперимент в школе: за и против/ К. К. Кротова// Народное образование. - 2004. - № 2. - с. 136.
4. С.М.Курганский. Положение о научно-экспериментальной деятельности педагогических работников школы/ С. М.Курганский// Завуч.- 2006.- № 4,- с. 87.

5. В.С.Лазарев. Понятие педагогической и инновационной системы школы/ В.С Лазарев// Сельская школа. - 2003. - № 1. - с.4.

6. Т.И.Лаздина. Технологии мотивационного управления инновационной деятельностью учителей/ Т. И. Лаздина// Начальная школа плюс До и После. - 2006. -№ 2 .- с . 19.

7. М И.Лукиянова. Нетрадиционные методы, обеспечивающие создание на уроке личностно-ориентированной ситуации/ М.И.Лукиянова// Завуч. - 2006. - № 2. - с. 35.